

MARTIN ŠRAJER / 16. 11. 2023

Princezna se zlatou hvězdou

Po únorovém komunistickém převratu natočil Martin Frič několik dobově poplatných budovatelských a historických filmů, ale také jednu z nejoblíbenějších českých pohádek *Princezna se zlatou hvězdou*. Podle slovenské lidové pohádky ji jako první převyprávěla Božena Němcová ve sbírce *Národní báchorky a pověsti* z roku 1846.^[1] Do podoby veršované divadelní hry pro děti ji pak o více než sto let později převedl dramatik a filmař K. M. Walló.

Hra měla premiéru na podzim 1955 v Divadle Jiřího Wolкера v Praze. Právě tato inscenace posloužila v roce 1959 jako podklad pro filmový scénář, který napsal Walló za asistence Martina Friče. Mimořádný domácí i zahraniční úspěch *Pyšné princezny* přispěl o sedm let dříve k navýšení výrobních nákladů českých pohádek. Nově byly točeny výhradně na atraktivnější barevný materiál, což platilo i pro *Princeznu se zlatou hvězdou*.

Stejně jako *Pyšná princezna*, ani *Princezna se zlatou hvězdou* zároveň neunikla ideologizaci. Spolu s komediálněji laděným příběhem *Byl jednou jeden král* (1954) vytvořila vzor, podle něhož budou české socialistické pohádky formovány po následující dekádě. Chudí vítězí nad bohatými, představitelé vyšší třídy, například králové, jsou komické figurky, a největší váhu mají činy a názory prostého pracujícího lidu, nikoliv šlechty.

Protagonistkou veršované pohádky s tanci a písněmi Bohuslava Sedláčka^[2] je princezna Lada (Marie Kyselková), jejíž čelo zdobí zlatá hvězda. Mladá hrdinka utíká ze zámku před svým ženichem, nesympatickým králem Kazisvětem (Martin Růžek),^[3] a nechává se zaměstnat jako kuchtička v sousedním království, kde vládne pohledný a rozvážný princ Radovan (Josef Zíma). Ten v ženě zabalené do myšího kožíšku poznává princeznu a následně i svou vyvolenou.

Ladin otec, král Hostivít, je v souladu s dobovými ideologickými požadavky postavou jako ze situační komedie. V pohádce, která alegoricky zpracovává konflikty druhé světové války, zastává ale ještě jednu roli. Slabý, poddajný a poněkud slabomyslný panovník, který své království bez odporu přenechává Kazisvětovi, reprezentuje politické představitele předválečného Československa, Beneše nebo Háchu, kteří pohledem tvůrců také nebyli schopni vzdorovat nepříteli (symbolem Hostivítova království je lev s korunou).

Kazisvět v podání Martina Růžka má pak rysy militantního německého uzurpátora (symboly jeho perfektně disciplinovaných vojáků pro změnu připomínají nacistické insignie), nebo obecně imperialisty západního stříhu. Hostivítovo království obsazuje Kazisvět po neúspěšných námluvách s Ladou. Nakonec je ale vyhnán proletariátem. K práci má přitom příznačně pozitivní vztah také Lada, která se na zámku věnuje zahradničení a vyšívání, u Radovana zas pracuje v kuchyni. O jejím pochopení pro pracující tak není pochyb.

Ke smazání třídních rozdílů a nastolení rovnostářské komunistické společnosti dochází v závěrečné scéně, kdy lid oslavuje vítězství nad Kazisvětem. U jednoho stolu se schází zástupci obou království, služebnictvo i šlechta. Chůva sedí dokonce po Hostivítově pravici.

Analogie lze ovšem spatřovat také v dávnější minulosti, například v selských povstáních proti vrchnosti nebo v porážce Zikmunda Lucemburského husity, k jejichž odkazu se komunistická historiografie odvolávala pravidelně (viz např. husitská trilogie Otakara Vávry). Kazisvět ostatně připomíná Zikmunda také svým sestřihem a ryšavým zbarvením vlasů. Není náhoda, že v interpretaci dvorního stranického historika Zdeňka Nejedlého byl tento vladař spojován s fašismem (v opozici ke komunismu Jana Žižky).

Radovan je oproti tomu prototypem všemi milovaného lidového vůdce sovětského typu (jeho oblíbenou barvou je červená). Stejně jako Sověti porazili nacistické Německo, poráží dobrosrdečný Radovan proradného Kazisvěta. Na straně padoucha pochopitelně stojí také katolická církev, zastoupená sešlým klerikem, zřejmě jezuitou.

Pohádka nabízející dobově vynucenou interpretaci hned několik zlomových událostí českých, potažmo evropských dějin, se kromě ateliérů natáčela také na zámku v

Průhonicích a na hradě Kokořín. V kinech ji v průběhu let vidělo přes 6 milionů diváků a dodnes se navzdory svému tendenčnímu výkladu dějin těší velké divácké oblibě. Možná i proto, že se z ní v očích publika postupně stala apolitická vánoční klasika.

V roce 2023 byl film nově digitalizován za spolupráce Národního filmového archivu a Mezinárodního filmového festivalu Karlovy Vary ve studíích Universal Production Partners a Soundsquare v Praze.

Princezna se zlatou hvězdou (Československo 1959), režie: Martin Frič, scénář: K. M. Walló, Martin Frič, kamera: Jan Roth, hudba: Bohuslav Sedláček, hrají: František Smolík, Martin Růžek, Marie Kyselková, Josef Zíma, Jarmila Kurandová, Stanislav Neumann, Eduard Kohout, Josef Vinklář, Stella Májová a další. Filmové studio Barrandov, 81 min.

Poznámky:

[1] Na samém počátku stála pohádka Prinzessin Mäusehaut, kterou v roce 1810 napsali bratři Grimmové.

[2] Texty k písním Pověz mi, modrá obloho a Prstýnek něžný dala mi napsal K. M. Walló. První z nich zpívá Marie Kyselková, druhou Josef Zíma.

[3] V původní verzi příběhu od Němcové princezna neutíká před cizím králem, ale před nevlastním otcem, který ji nutí k sňatku.